

İNSAN HAKLARI AVRUPA MAHKEMESİ

KARARI

Çev. Tarık FIRAT*

Issa ve Diğerleri – Türkiye Davası
Başvuru No: 31821/96

Issa ve Diğerleri - Türkiye Davasında;

Başkan : Bay J. P. Costa,

Yargıçlar : Bay A. B. Baka, Bay K. Jungwired, Bay V. Butkevych,
Bayan W. Thomassen, Bay M. Ugrehelidze,

Ad Hoc Yargıç : Bay F. Gölcüklü,

Daire Yazı İşleri Müdürü Yrd. : Bay T. L. Early'den oluşan bir daire
biçiminde birleşen Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (İkinci Daire),

19 Ekim 2004 tarihinde müzakereye çekilerek,

Aynı tarihte aşağıdaki kararı vermiştir:

USUL İŞLEMLERİ

1. Dava, altı Irak vatandaşı, bayan Halime Musa Issa, bayan Bebin Ahmet Ömer, bayan Safiya Shawan İbrahim, bayan Fatime Derwiş Murti Han, bayan Fahima Salim Muran ve bayan Besna Raşid Ömer (Başvurucular) tarafından 2 Ekim 1995 tarihinde, İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin

* Muğla Cumhuriyet Savcısı

Korunmasına Dair Sözleşme'nin (Sözleşme) eski 25. maddesine göre Türkiye Cumhuriyeti aleyhine, Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'na (Komisyon) yapılmış bir başvurudan (no. 31821/96) kaynaklanmaktadır.

2. Adli yardımdan yararlanmış olan başvuruçular, başlangıçta, Birleşik Krallık'ta avukat olan Profesör Kevin Boyle ve Profesör Françoise Hampson tarafından temsil edilmişlerdir. 23 Haziran 2000 de, her iki temsilci, Londra'da kurulu bir hükümet dışı kuruluş olan Kürt İnsan Hakları Projesi (KİHP) ile çalışan bir avukat olan bay Philip Leach'a yerlerini bırakarak davadan çekilmişlerdir. 18 Temmuz 2002 de bay Leach çekilmiş ve 16 Ağustos 2004 tarihli bir mektupla başvuruçular, KİHP başkanı olan ay Kerim Yıldız'ı temsilci olarak tayin ettiklerini Mahkeme'ye bildirmişlerdir.

3. Türk Hükümeti (Hükümet), mahkeme önündeki işlemler için bir ajan tayin etmemiştir.

4. Başvuruçular, Türk Ordusu tarafından Kuzey Irak'ta Nisan 1995'te yürütülen bir askeri operasyon sırasında, akrabalarının yasa dışı olarak yakalanması, alıkonulması, kötü muameleye maruz kalması ve ardından öldürülmesi savıyla şikayetçi olmuşlardır.

5. Başvuru, Sözleşme'nin 11. Protokolü'nün yürürlüğe girmesiyle, 1 Kasım 1998 de Mahkeme'ye iletilmiştir (11. Protokol'ün 5 § 2. maddesi).

6. Başvuru, Mahkeme'nin Birinci Dairesi'ne verilmiştir. (Mahkeme İçtüzüğü'nün 52 § 1. maddesi.) Bu Daire içinde davayı inceleyecek olan heyet (Sözleşme'nin 27 § 1. maddesi), İçtüzüğün 26 § 1. maddesinde öngörüldüğü üzere oluşturulmuştur. Türkiye ile ilgili olarak seçilmiş Yargıç bay R. Türmen, davada görev almaktan çekilmiştir (İçtüzük m. 28.). Bundan dolayı Hükümet, onun yerine Ad Hoc Yargıç olarak almak üzere bay Feyyaz Gölcüklü'yü atamıştır (Sözleşme'nin 27 § 2. maddesi ve İçtüzüğün 29 § 1. maddesi).

7. 30 Mayıs 2000 tarihli bir kararıyla Mahkeme, başvuruyu kabul edilebilir bulduğunu açıklamıştır.

8. 1 Kasım 2001 tarihinde Mahkeme, Daireleri'nin yapısını değiştirmiştir (İçtüzüğün 25 § 1. maddesi) Dava, yeni oluşturulmuş İkinci Daire'ye verilmiştir (İçtüzüğün 52 § 1. maddesi).

9. Başvuruçular ve hükümet, davanın esasına ilişkin gözlemlerini sunmuşlardır (İçtüzüğün 59 § 1. maddesi).

OLGULAR

I. DAVANIN KOŞULLARI

10. Başvurucular, sırasıyla 1950, 1970, 1951, 1939, 1949 ve 1947 yıllarında doğmuş altı Kuzey Iraklı kadındır. Birinci başvurucu, kendisi adına ve ölen oğlu İsmail Hasan Şerif yerine başvurmuştur. Diğer başvurucular, kendi adlarına ve ölen kocaları, sırasıyla, Ahmet Fatih Hasan, Abdullah Teli Hüseyin, Abdulaziz İzzet Han Hasan, Abdulrahman Muhammed Şerif ve Guli Zekri Guli adına başvurmuşlardır. Dördüncü başvurucu, ölen oğlu, Serbest Abdulkadir İzzet adına da başvurmuştur.

11. Dava olguları, davanın tarafları arasında ihtilaflıdır.

A. Başvuruculara Göre Olgular

12. Başvurucular, Türkiye sınırına yakın Sarsang ilindeki köyleri Aza-di'yi çevreleyen vadi ve tepelerde koyun otlatarak geçimlerini sağlayan çobanlardır. Ölen akrabaları da aynı işi yapmışlardır.

13. 1 Nisan 1995'te başvurucular, daha önceden Irak'a girmiş olan Türk Ordusu'nun, kendi bölgelerinde olduğunu öğrenmişlerdir. Askeri hareketlilik görmüş ve askeri helikopterlerin, köylerinin aşağısındaki vadiye asker ve yiyecek taşıdığına tanık olmuşlardır.

14. 2 Nisan 1995 sabahı, İsmail Hasan Şerif, Ahmet Fatih Hasan, Abdullah Teli Hüseyin, Abdulkadir İzzet Han Hasan, Abdulrahman Muhammed Şerif, Guli Zekri Guli ve Serbest Abdulkadir İzzet, birinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci başvurucular ile birlikte koyun sürülerini tepelere götürmek üzere köyden ayrılmışlardır. İkinci ve altıncı başvurucular, çocuklarına bakmak için köyde kalmışlardır.

15. On bir kişilik çoban gurubu (birinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci başvurucular ve İsmail Hasan Şerif, Ahmet Fatih Hasan, Abdullah Teli Hüseyin, Abdulkadir İzzet Han Hasan, Abdulrahman Muhammed Şerif, Guli Zekri Guli ve Serbest Abdulkadir İzzet), Spna yönünde onbeş dakika yürüdükten sonra, dört kadın yedi erkeğin önünde yürümekte iken, Türk askerleri ile karşılaşmışlardır. Askerler, on bir çobana küfrederek bağırma-ya başlamışlar, tüfeklerini dipçikleri ile onlara vurmuşlar, tekmelemiş ve yüzlerini tokatlamışlardır. Kadınları erkeklerden ayırmışlardır. Kadınlara köye dönmelerini söylemiş ve ardından erkekleri götürmüşlerdir. Dört başvurucu köye dönmüş ve neler olduğunu diğer köylülere anlatmışlardır.

16. Bu arada, ikinci ve altıncı başvuruçular, kocaları hakkında kaygılanmaya başlamışlardır. Silah sesi duymuşlar ve tanıdıkları bir köylü onlara, Türk Ordusu'nun yakınlarda olduğunu ve silah sesinin köyün dışında, Spna istikametinde bulunan bir mağara yönünden geldiğini söylemiştir. Köylü, Türk askerlerinin mağaranın içinde ateş ettikleri düşüncesindedir. Sonuç olarak, ikinci ve altıncı başvuruçular, kimliği belli üç kadınla beraber, mağaraya doğru giderek kocalarını aramayı kararlaştırmışlardır. Bu olay, birinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci başvuruçular köye dönmeden önce gerçekleşmiştir. İkinci ve altıncı başvuruçular ve diğer üç kadın Türk askerlerine ulaştıklarında, çobanların onlarla olduklarını görmüşlerdir. Askerler, onların bulunduğu yöne ateş etmişlerdir. Kadınlar oradan ayrılmış ve vadiye gitmişlerdir. Burada, başka bir grup askerle karşılaşmışlar ve adamlarla konuşmak için izin istemişlerdir. Askerler, tüfeklerini onlara doğrultmuş ve kadınlar orayı terk etmiştir.

17. Köye gitmek yerine, beş kadın vadide saklanmaya çalışmış, fakat kendilerini ölümle tehdit eden askerler tarafından fark edilmişlerdir. Sonunda kadınlar mağaraya ulaşmışlardır fakat erkekler orada değildir. Yere inen bir askeri helikopter görmüşlerdir. Kocalarını görmek için askerlerden izin istemişler fakat askerlerce reddedilmişlerdir. Beş kadın, aramalarını, başarıya ulaşmaksızın, öğleden sonra yaklaşık saat 1'e kadar sürdürmüşlerdir. Köye dönmüşler ve neler olduğunu köylülerine anlatmışlardır.

18. Köyün bazı erkekleri, Kürdistan Demokrat Partisi'nin (KDP) üyeleri eşliğinde, daha büyük bir Türk askeri biriminin konuşlandığı yakındaki Anshki Kasabası'na gitmişlerdir. Bu birim, bölgedeki askeri hareketi gözetlemekle yükümlüdür. Köylüler, sorumlu subaydan, çobanları serbest bırakmasını ve tepelerden koyunları gidip almalarına izin vermesini istemişlerdir. Subay, başlangıçta, çobanlar hakkında herhangi bir şey bilmediğini iddia etmiştir. Ardından, KDP temsilcilerine, çobanların serbest bırakılacağı sözünü vermiştir. Bu gerçekleşmediğinden, KDP temsilcileri, bilgi almak için birkaç girişimde daha bulunmuşlardır. Subay, şayet çobanlar alıkonulmuşlarsa, serbest bırakılacaklarını söylemiştir. Sonunda, adamlara, koyunlarını gidip almaları için izin vermiştir. Çobanların alıkonulduğunu reddetmiş fakat köylüleri onları aramamaları konusunda uyarmıştır. Köylüler nedenini sorduklarında, subay kızmış ve onlara yanıt vermemiştir. Köylüler koyunları toplamaya gittiklerinde, çobanları aramışlar, ancak bulamamışlardır.

19. 3 Nisan 1995'te Türk Ordusu köyün çevresindeki bölgeden çekilmiş ve köyün erkekleri, kayıp yedi çobanı aramak için Spna yönüne doğru yola çıkmışlardır. Yedi çobanın son olarak Türk askerleri ile birlikte görüldükleri

yere yakın bir bölgede, İsmail Hasan Şerif, Ahmet Fatih Hasan, Abdulkadir İzzet Han Hasan, Serbest Abdulkadir İzzet ve Abdulrahman Muhammed Şerif'in cesetlerini bulmuşlardır. Cesetlerde bir çok kurşun yarası vardır ve organları kötü şekilde kesilmiştir, kulakları, dilleri ve cinsel organları yoktur. Cesetler anayola getirilmiş ve buradan, otopsilerinin yapıldığı Dohuk'taki Azadi Hastanesi'ne götürülmüştür.

20. 4 Nisan 1995'te KDP, Dohuk'ta bir basın toplantısı düzenlemiştir. Amedi bölgesindeki KDP başkanı bay S. N. bazı çobanların Türk Ordusu tarafından yakalandığı bilgisini aldığında, Kadish'teki Türk Ordusu komutanını ziyaret ettiğini ve çobanların serbest bırakılmasını istediğini ifade etmiştir. Komutana, elden bir isim listesi vermiştir. Komutan, harekete geçeceğini söylemiştir. Birliklerine telsiz ile ulaşmış ve S. N'ye adamların ve koyunların bırakılacağını söylemiştir. S. N. makamına dönmüştür. Herhangi bir haber alamayınca, askeri harekattan sonra çobanların serbest bırakılacağı sözünü veren komutana gitmiştir. S. N. o gün boyunca dört veya beş kez komutana başvuruda bulunmuştur. Türk Ordusu gece boyunca geri çekilmiş, takip eden sabah, S. N. komutanın yanına gitmiştir. Bu sırada komutan, çobanların alıkonulduklarını yadsımıştır. S. N'ye, onların öldürülmüş olabileceklerini söylemiştir. Basın toplantısında S. N. Türk komutana verdiği yedi çobanın adını içeren listeyi göstermiştir. Altı başvuru da toplantıda bulunmuş ve soruları yanıtlamışlardır.

21. 5 Nisan 1995'te Abdullah Teli Hüseyin ve Guli Zekri Guli'nin cesetleri de, diğer beş çobanın cesetlerinin durumlarına benzer bir durumda bulunmuştur.

22. 5 Nisan 1995'te birinci başvurunun kocası ayrı bir olayda öldürülmüştür. Beşinci başvurunun kocasının dört kardeşi de başka bir olayda öldürülmüştür. Bu olaylar, incelenmekte olan başvurun kapsamında değildir.

23. 7 Nisan 1995'te, Dr. R. A. ve bay Kerim Yıldız, Sarsang ilinin Tamim bölgesi muhtarının huzurunda altı başvuru ve diğer tanıklarla görüşmüşlerdir.

24. Altı başvuru, bölgesel mercilere bir çok dilekçe ile başvurarak akrabalarının ölümüne ilişkin bir soruşturma yürütülmesini talep etmişlerdir. Dohuk Valisi'ne müracaat etmişler ve açıklamalarda bulunmuşlardır. Vali, ölümlerin soruşturulacağını söylemiştir. Bununla beraber, Vali'nin taahhüt ettiği üzere herhangi bir işlemde bulunduğu dair başvurularda herhangi bir bilgi verilmemiştir.

B. Hükümete Göre Olgular

25. Davalı Hükümet, 19 Mart 1995 ve 16 Nisan 1995 tarihleri arasında Kuzey Irak'ta bir Türk askeri hareketinin gerçekleştiğini kabul etmektedir. Türk Kuvvetleri Medine Dağı'na ilerlemişlerdir. Silahlı kuvvetler kayıtları, başvuruçularca işaret edilen bölgede herhangi bir Türk askeri varlığını göstermemekte, Azadi Köyü hareket alanının on kilometre güneyinde bulunmaktadır. Medine Dağı bölgesindeki harekate katılmış bulunan birimlerin herhangi bir subayına yapılmış herhangi bir şikayet kaydı yoktur.

C. Taraflarca Sunulmuş Belge ve Bilgiler

1. Başvuruçular Tarafından Verilmiş Yazılı İfadeler

26. Olayları takiben, başvuruçuların beyanları, 7 Haziran 1995'te, Türkiye sınırına yakın Dohuk (Irak) Valiliği idaresindeki Sarsang İli'ne bağlı Azadi Köyü'nde, Dr. Rızgar Amin ve Kerim Yıldız tarafından alınmıştır.

a. Halime Musa Issa

27. Başvuruçucu, Türk Ordusu mensupları tarafından, 2 Nisan 1995 tarihinde işkenceyle öldürüldüğü iddia edilen İsmail Hasan Şerif'in annesi ve yine Türk ordu mensupları tarafından, 5 Nisan 1995 tarihinde ayrı bir olayda öldürüldüğü savlanan Mele Hasan Muhammed Şerif'in karısıdır. Başvuruçucu, iddia konusu olaylara ilişkin olarak aşağıdakileri ileri sürmektedir:

"Ben ve diğer köylüler, oğlum öldürülmeden bir gün önce, Türk Ordusu'nun bölgede olduğunu duyduk. Köyümüzün yakınındaki vadiye asker ve yiyecek bırakan bir çok askeri helikopter gördük.

2 Nisan 1995 sabahı, çoban olan oğluma, her zaman olduğu gibi, yiyecek hazırladım. Koyunları gütmek için dışarı çıkmaya karar verdik. Türk Ordusu'nun bize zarar vermeyeceğini düşünüyorduk. Biz (yedi çoban ve dört kadın) köyden çıktık ve Spna bölgesine doğru yürüdük. Kadınlar erkeklerin önünde yürüyorlardı. Sonra, birden bire bizi yakalayan ve bize vurmaya başlayan bir çok Türk askeri ile karşılaştık. Yüzümüzü tokatladılar, bizi tekmelediler, çok kızgın ve kabaydılar. Sonra bizi ayırdılar ve kadınların köye geri dönmesini istediler. Askerlerin, yedi çobanı mağaraya doğru götürdüklerini gördük. Köye döndük ve olanları diğer köylülere anlattık.

Köyden bazı erkekler gidip, Türk Ordusu subaylarından birinden vadideki koyun sürüsünü toplayıp getirmek için izin vermesini istediler fakat o izin vermeyi

reddetti ve adamlarımızın alıkonulduğunu inkar etti. Sonra bazı erkekler Anshki'ye gidip, Türk Ordusu'nu sorumlu subayını sordular ve ondan çobanları serbest bırakmasını ve koyun sürülerini toplamak için izin vermesini istediler. Erkekler o gün, adamlar hakkında bilgi alabilmek için en az beş kez gittiler. Türk Ordusu subayı, eğer adamlar yakalanmışlarsa, serbest bırakılacaklarını söyledi. Subay, koyun sürülerini geri getirmeleri için adamlara izin verdi fakat çobanlarımız hakkında herhangi bir şey bildiğini inkar etti ve adamları, gidip çobanlarımızı aramamaları konusunda uyardı. Neden gidip çobanlarımızı aramamalarını gerektiğini sorduklarında, subay sinirlendi ve yanıt vermedi.

Bir kez daha, bazı köylüler çobanlarımızı aramak için vadiye gittiler. Koyun sürülerini öğleden sonra erken saatte buldular fakat çobanlarımıza neler olduğunu öğrenemediler. Partiye de (KDP) haber verdik. Bize, Türk Ordusu subaylarıyla bir çok kez buluştuklarını söylediler ancak bu, erkeklerimizin akıbetini değiştirmede.

Diğer gün, Türk Ordusu bölgemizden çekildikten sonra, adamlar, çobalarımızı aramak için çevredeki araziye gittiler. O gün oğlumu ve diğer dört çobanı buldular. Cesetleri ana yola getirildi ve oradan, tıbbi araştırma için Dohuk'taki hastaneye götürüldü. Diğer iki ceset iki gün sonra bulundu."

Tanık aşağıdaki soruları yanıtlamıştır:

“(S)oru : Aslen nerelisiniz?

(Y)anıt : Aslen Terina Köyündeniz ve Saddam rejimi tarafından buraya göç ettirildiğimizden beridir Azadi ortak (kollektif) köyünde yaşıyoruz.

S : Oğlunuzu öldürdükleri yer ne kadar uzaktadır?

Y : Köyümüzden yürüme mesafesiyle yaklaşık ¼ saat

S : Oğlunuz kaç yaşındaydı?

Y : Yirmi yaşındaydı.

S : O gün yanınızda olan diğer üç kadın kimdi?

Y : Fatma Derviş, Fatma Salim ve Saliha Şawan

S : Bize tanıklık yapabilirler mi?

Y : Evet

S : Oğlunuzu öldürdükleri yer, buradan ne kadar uzaktadır?

Y : Yaya olarak yaklaşık on beş dakika

S : Oğlunuzu kimin öldürdüğünü düşünüyorsunuz?

Y : Türklerin

S : Oğlunuzu öldürenlerin Türkler olduğunu nereden biliyorsunuz?

Y : Onların Türkler olduğunu biliyorum. Benim oğlum diğer çobanlar gibi masumdu ve Türkler onları öldürdü. Türk askerlerinin, oğlumu ve diğer çobanları alıp götürdüklerini gördüm.

S : Neden Türk Ordusu oğlunuzu öldürsün ki?

Y : Bilmiyorum. O, yanlış bir şey yapmadı. Masumdu. Masum bir adamı öldürdüler. Onlar (Türkler) Kürtleri öldürmek istiyorlar.

S : Oğlunuz silahlı mıydı?

Y : Hayır, bir çakmak dışında üzerinde herhangi bir şey yoktu.

S : Türk Ordusu'nun oğlunuzu öldürdüğüne dair tanıklarınız var mı?

Y : Evet. Biz dört kadın olarak, Türk Ordusu'nun erkeklerimizi alıp götürdüklerini gördük Parti'ye de (KDP) sorabilirsiniz, zira onlar Türk Ordusu subaylarıyla konuştular.

S : Oğlunuzu nasıl öldürdüler?

Y : Onu parçaladılar. Kulakları kesilmişti, ağzından dilini koparıp aldılar. Size anlatamam. Hiç bir şey bırakmadılar. Onu zincirlediler ve sürüklediler. Vücudu kurşunlarla doluydu, cinsel organı kesilmişti.

S : Türk Ordusu'yla bağlantılı herhangi bir yere bir dilekçe verdiniz mi?

Y : Evet.

S : Nereye?

Y : Dohuk'ta Sarsang'a, ben ve diğerleri birçok yabancı grupla konuştuk.

S : Ölümle ilgili bir soruşturma var mı?

Y : Hayır, onlar (Dohuk Valisi) bize olayı soruşturacaklarını söyleyip duruyorlar. Her biri ifademizi alıyor ve Allah'ın bize yardım edeceğini söylüyor.

S : Oğlunuz ve kocanızla ilgili otopsi raporları size verildi mi?

Y : Hayır, verilmedi. Sizin için bir örnek almaya çalışacağım.

S : Beyanınıza eklemek istediğiniz başka bir şey var mı?

Y : Olan biten her şeyi size anlatamayacağım çünkü yüreğim yanıyor. Oğlum ve kocamın masum olduklarını ve kimseyle herhangi bir sorunları olmadığını biliyorum. Türkler beni çocuklarımla bıraktılar ve nasıl yaşayacağımı bilmiyorum. Lütfen gerçeğin açığa çıkmasına yardım edin. "

b. Bebin Ahmet Ömer

28. Başvurucu, Türk Ordusu mensupları tarafından öldürüldüğü iddia edilen bir çoban olan Ahmet Fatih Hasan'ın karısıdır. Başvurucu ifadesinde aşağıdaki hususları iddia etmiştir:

"2 Nisan sabah erken saatleriydi ve uzakta silah seslerini duyduğumda evdeydim. Türk Ordusu'nun bölgede olduğunu duymuştuk ve çobanlarımız koyunlarla dışarıdaydılar, bu yüzden kaygılıydım. Neler olduğu öğrenmek için dışarı çıktım. Dışarıda başka insanlar da vardı ve bir adam onlara, Türk Ordusu'nun köyümüzün yakınlarında olduğunu ve silah sesinin mağara yönünden geldiğini anlatıyordu. Burası köyden uzak olmayan Spna istikametindedir. Adam, Türk Birlikleri'nin mağara içinde ateş ediyorlarmış gibi geldiğini söyledi.

Ne yapacağımız hakkında konuştuk ve gidip çobanları bulmaya karar verdik. Ben ve diğer kadınlar erkekleri aramaya gittik. Aramaya gidenler sadece kadın olursa, zarar görmeyeceğimizi düşündük.

Askerleri uzaktan gördüğümüzde, adamlarımız onlarla birlikteydi. Askerler bizi gördüler ve korkutmak için bize ateş etmeye başladılar. Onlardan uzaklaştık ve neler olduğunu izledik. Çobanlarımızı Türk askerleriyle birlikte gördük fakat herhangi bir şey yapamadık. Aşağıda vadide başka bazı askerler gördük ve çobanları yanına gitmemize izin vermelerini istemek üzere onlara doğru gittik. Onlara yalvardık fakat silahlarını bize doğrulttular, bunun üzerine onlardan uzaklaştık.

Adamları aramakla biraz zaman geçirdik ve mağarayı yokladık fakat kimse yoktu. Yakına bir Türk ordu helikopterinin indiğini gördüğümüzde hala çobanları arıyorduk. Başka bir grup Türk askerlerine gittik ve çobanları görmemize izin vermelerini istedik ancak bize izin vermediler. Uzun bir süre aradık fakat çobanları bulamadık. Sonra, köyün erkeklerine neler olup bittiğini anlatmak için köye geri döndük. Onlar yardım almak için KDP'ye (Kürdistan Demokrat Partisi) gittiler ve bazı erkekler de, adamların serbest bırakılması için bölgedeki Türk subaylarına gittiler. Yerel KDP şefi öncülüğündeki erkekler, adamların serbest bırakılması ve koyunların geri getirilmesine izin vermesi için, Anski'deki sorumlu Türk subayına gittiler fakat o hiçbir şey bilmediğini söyledi. Biz, çobanlarımızı Türk askerleriyle birlikte görmüştük ve dolayısıyla çobanların güvenliği için kaygılanıyorduk.

Diğer gün bazı insanlar, adamları aramak için tekrar dışarıya çıktılar. Mağaranın yakınında beş cesedi buldular. Kocamın cesedi içlerindeydi. Cesetler, Dohuk'taki Azadi Hastanesi'ne götürülebilirsin diye anayola getirildi. Köy halkı, diğer iki kayıp çobanı aramaya devam etti. İki gün sonra onların cesetlerini buldular."

c. Safiya Şawan İbrahim

29. Başvurucu, Türk ordu mensupları tarafından öldürüldüğü iddia edilen çobanlardan biri olan Abdullah Teli Hüseyin'in karısıdır. İfadesi şöyledir:

“O sabah, 2 Nisan 1995’te, kocamla birlikte, diğer çobanlar ve kadınlarla beraber koyunlara bakmak için işe koyulduk. Yedi çoban ve benimle birlikte dört kadın vardı. Türk askerleriyle karşılaştığımızda, köyden çok uzağa gitmemiştik. Çok sayıda asker vardı ve bizi çevrelediler. Bize saldırmaya başladılar ve tüfeklerinin dipçikleriyle bize vurdular ve bize küfrederek bağırıyorlardı. Erkekler kadar, kadınlara da vurdular. Bir süre sonra kadınlara, köye geri dönmelerini söylediler. Biz ayrıldığımızda, erkekler hala askerlerle birlikteydi. Bu zaman zarfında, yedi çoban askerlerle birlikteydi.

Köye geri döndük ve neler olduğunu köyün erkeklerine anlattık.

Köyün erkekleri, yanlış bir şey yapmadıklarından dolayı çobanların serbest bırakmalarını istemek için Türk Ordusu subaylarına gitmek üzere yola koyuldular. Erkekler, gün boyunca ordu subaylarına birçok müracaatta bulundular ve başka müracaatlar için Anshki’ye gittiler. Kendilerine köye dönmelerinin söylendiğini ve adamları aramamak konusunda uyarıldıklarını anlattılar. Erkekler, çobanları aramak için dışarı çıktılar ve koyun sürülerini buldular fakat çobanlardan bir eser yoktu. Diğer gün köyün erkekleri, çobanları aramak üzere bir kez daha dışarı çıktılar. Beşinin cesedini buldular. İki gün sonra diğer ikisinin cesedi bulundu.

Kocamın cesedini gördüm. Bir sürü kurşunla öldürülmüştü. Ceset hastaneye götürüldü.

Kocama yaptıklarından dolayı askerler aleyhinde gerekli girişimlerde bulunmak istiyorum.”

d. Fadime Derwiş Murti Han

30. Başvurucu, 2 ve 3 Nisan 1995 tarihleri arasında Türk ordu mensupları tarafından işkence edilerek öldürüldükleri iddia edilen, Serbest Abdulkadir İzzet’in annesi ve Abdulkadir İzzet Han (Hasan)ın karısıdır. İddiaları şunlardır:

“Kocamın öldürüldüğü olayın olduğu günden önceki gün, köyümüzden, aşağıda vadideki orduyu görebiliyorduk.

2 Nisan 1995 sabahı, kocam ve oğlumla beraber koyun gütmeye gittim. Diğer kadınlar ve erkeklerle karşılaştık ve Spna yönüne doğru yola koyulduk. Biz erkeklerle birlikte gittik çünkü erkekler, onlarla birlikte olursak herhangi bir sorun çıkmayacağını düşünüyorlardı. Erkeklerin önünde yürüdük. Grupta, yedi erkek ve dört kadın vardı. Türk askerleri bizi durdurdu. Bizi dövdüler, tüfeklerinin dipçikleriyle vurdular ve bizi aşağıladılar. Hayatımdan endişe ettim. Askerler geri dönmemizi söylediler ve çobanlarımızı kendileriyle beraber götürdüler. Koşarak köye döndük ve neler olduğunu, köydeki erkeklerle anlattık.

Tekrar vadiye gittik ve günün kalanını çobanlarımızı arayarak geçirdik. Bazı erkekler, çobanlarımızın serbest bırakılmasını istemek için Türk askerlerine gittiler. Ardından bazı erkekler Anshki'ye gittiler ve yüksek rütbeli bir Türk Ordusu subayından çobanlarımızı serbest bırakmasını ve koyunları geri getirmemize izin vermesini istediler. Erkekler, çobanlarımız hakkında bilgi almak için, o gün defalarca gittiler. Parti (KDP) temsilcileri de, defalarca, Türk Ordusu subaylarının yanına gittiler fakat hiç bir şey olmadı.

Diğer gün, kocamın ve oğlumun cesedi, kendilerine korkunç şeyler yapılmış şekilde bulundu. Cesetler mağarada bulundu. Diğer üç çobanın cesedi onlarınkiyle birlikte bulundu. Öteki iki çobanın cesedi birkaç gün sonra bulundu.

Çobanlarımıza yapılmış olan, korkunç bir şeydi. Kocam ve oğlum yanlış bir şey yapmadılar. Bunu, ona ve diğerlerine neden yaptıklarını bilmiyorum. Lütfen bize yardım edin. Geride bir şeyimiz kalmadı."

e. Fahime Salim Muran

31. Başvurucu, 2 ve 3 Nisan 1995 tarihleri arasında Türk Ordusu tarafından işkenceyle öldürüldüğü iddia edilen Muhammed Şerif'in karısıdır. Başvurucunun ifadesi şöyledir:

"Olay günü, kocam ve diğer çobanlarla beraber koyun gütmeye gitmek için hazırlandım. Türk Ordusu'nun bölgede olduğunu duymuştuk fakat tehlike hissetmedik. İşimizi yapmak için gittik. Koyun gütmek için, kocamla beraber tepelere gidiyordum. Hep beraber gittik. Ben diğer kadınlarla beraber yürüdüm. Askerler önümüzde belirlediğinde, beraberce yürüyorduk. Etrafımıza geldiler ve bize tüfek dipçikleriyle saldırdılar ve bize vurdular.

Bizi döverlerken, bize bağırıyorlardı. Sonra köye geri dönmemiz söylendi ve erkekler hala askerlerle beraberdi. Askerlerin, erkeklerimizi mağaraya doğru götürdüklerini gördük. Erkekler yedi kişiydi. Biz dört kadındık. Köye geri döndük ve neler olduğunu diğer köylülere anlattık.

Adamlardan bazılarının gittiğini ve koyun sürülerini vadiden geri getirmek için Türk Ordusu subaylarından birinden izin istediklerini ve erkeklerin serbest bırakılmasını subaydan talep ettiklerini biliyorum. Aynı gün içinde sonradan, adam Anshki'deki daha büyük askeri üsse de gittiler ve sorumlu subaydan, erkeklerimizin gitmesine ve koyun sürülerinin dönmesine izin vermesini istediler fakat erkeklerimiz hakkında herhangi bir bilgi alamadılar. Erkekler, çobanları aramaya gitmemeleri için uyarıldılar.

Kocamın cesedi sonraki gün bulundu. Cesedi paramparçaydı. Defalarca kurşunlanmıştı. Türklerin bunu ona neden yaptıklarını bilmiyorum. O, masum bir adamdı ve biz koyunlarımızı otlatmaya gidiyorduk.

Türkler kocamı öldürdüler ve onun dört kardeşini de öldürdüler (ayrı bir olayda). Bizim orduyla bir derdimiz yoktu ve erkeklerimizi öldürmeleri için bir neden yoktu.

Kocamın cesedi, tıbbi inceleme için Dohuk'taki hastaneye getirildi. Türkler artık gittiler fakat ben babasız çocuklarımla kaldım. Başımıza gelen bu korkunç şeylerle ilgili olarak kime müracaat edeceğimi bilmiyorum."

f. Besna Raşit Ömer

32. Başvurucu, Türk Ordusu mensupları tarafından öldürüldüğü iddia edilen çobanlardan biri olan Guli Zekri Guli'nin karısıdır. Başvurucu ifadesinde, aşağıdaki hususları iddia etmiştir.

"2 Nisan 1995'te sabahın erken saatleriydi ve çocuklarıma kahvaltı hazırlamak için uyandım. Kahvaltı hazırlarken, silah sesleri duydum. Korktum ve evden dışarı çıktım. Köylümüzü gördüm ve neler olduğunu sordum ve mağara yönünden silah sesleri geldiğini söyledi. Türk Birlikleri'nin mağaranın içinde ateş ediyorlarmış gibi geldiğini bana söyledi. Bir süre sonra ben ve diğer dört kadın, Bebin, Binafis, Safiya, Bahiya, silah seslerinin geldiği yöne gitmek için köyden ayrıldık. Dağlarda hayvanlarımızı otlatan, kocalarımız ve oğullarımız için çok kaygılanmıştık.

Sonra, çobanları Türk askerleriyle birlikte gördük. Onlara doğru yürüdük ve Türk Birlikleri'nden hala çok uzaktayken, herhangi bir ikazda bulunmaksızın birden üzerimize ateş ettiler. Kendilerine yaklaşmamamız için, muhtemelen bizi korkutmak istiyorlardı. Çobanlarımızın askerlerce götürülüşünü gördük. Vadiden daha aşağıya ilerledik ve diğer bazı Türk askerleriyle karşılaştık. Çobanlarımız bırakmaları ve onlarla konuşmamıza izin vermeleri için yalvardık. Köye geri dönmeysek, bizi öldüreceklerini söylediler. Birçok rica ve yalvarışa rağmen, bizi köye dönmeye zorladılar.

Askerlerden ayrılmak zorunda kaldık ve askerlerin ne yapacaklarını görebilmek için, gittik ve vadide bir yere saklandık. Dört asker bizi gördü ve yanımıza geldiler ve köye geri dönmemiz aksi takdirde öldürüleceğimiz tehdidinde bulundular. Bizi gördüklerinde çok sinirlendiler ve bize "sizi tekrar buralarda görmek istemiyoruz. Evinize geri dönün, aksi takdirde sizi öldüreceğiz" dediler.

Saklandığımız yeri terk ettik ve çobanları aramak için mağaraya gittik. Erkeklerimiz orada değildi. Sonra, yakına inen bir Türk ordu helikopteri gördük. Üçüncü

kez, kocalarımızı ve oğullarımızı görmeyi denedik, bu nedenle Türk askerlerinin yanına gittik ve çobanları görmemize izin vermelerini istedik ama bize izin vermediler. Onları mağarada görmeyince, askerlerin onları başka bir yere götürmüş olabileceklerini düşündük. Onları bulmaya çalışarak, öğleden sonra yaklaşık saat 1'e kadar arazide zaman geçirdik. Sonra köye geri dönmeye karar verdik. Köyün yakınındayken köyün erkekleri bize doğru geldiler ve neler olduğunu sordular. Onlara Türk Birlikleri'nin erkekleri götürdüğünü fakat bundan sonra ne olduğunu bilmediğimizi söyledik. Köyün erkekleri parti temsilcileriyle (Kürdistan Demokrat Partisi) KDP, Anshki'ye gittiler ve burada askeri komutanla görüştüler. Ona olayı anlattılar ve çobanlarımızı bırakmasını istediler. Türk ordu komutanı, önce, çobanların yakalanmasıyla ilgili bir şey bilmediğini söyledi. Daha sonra, Komutan KDP'lilere, çobanları bırakacaklarını söyledi fakat bu hiç gerçekleşmedi. Şaşkın ve ne yapacağımızı bilmez bir halde kalmıştık. Tekrar Anshki'ye gittiler ve Türk Birlikleri'nden çobanları görmelerine izin vermelerini bir kez daha istediler fakat erkeklerimiz hakkında daha fazla bilgi alamadılar. Türk komutanın partililere söylediği her şeyi hatırlayamıyorum fakat partiden sorabilirsiniz, size her şeyi anlatacağımdır.

Diğer gün köy halkı, çobanları aramak için bir kez daha vadiye gitti ve beşinin ölüsünü buldu. Cesetleri anayola getirdiler. Sonra, köyün erkekleri cesetleri Dohuk'taki Azadi hastanesine götürdüler. Köy halkı kayıp diğer iki çobanı aramaya devam etti. İki gün sonra cesetlerini buldular. Biri kocamın cesediydi. Cesetleri Dohuk'taki Azadi hastanesine götürdüler."

Aşağıdaki sorular sorulmuştur:

“(S)oru: Orada kaç asker vardı.

(Y)anıt: Bir sürü, fakat sayısını bilmiyorum. Ama askerler her yerdedi.

S : Askerlerin Türk olduklarını nasıl anladınız?

Y : Çünkü Türkçe konuşuyorlardı ve o sırada çevrede Türk Ordusu vardı. Son birkaç gündür çevredeki arazide Türkler vardı. Arazinin her yerindeydiler. Burada başka bir ordu yok. Irak ordusu bir süre önce buradan ayrıldı ve onların üniformaları Türk Ordusu'nun üniformasından ayrıydı.

S : Yakına bir Türk helikopterinin indiğini gördüğünü söylüyorsunuz. Bunun Türk Ordusu Helikopteri olduğunu nereden biliyorsunuz ve neler oldu?

Y : Size söyledim ya, bölgede bir süredir başka ordu görmedik. Diğer bir alternatif Irak Ordusu'nun olmasıdır. Fakat bildiğiniz gibi, son dönemde Irak Ordusu'nu görmedik ve onları tanıyoruz. Askerler Irak Askeri değildi. Onlar bir süre önce ayrıldılar. Helikopterler vadiye askerleri ve yiyecek bıraktı.

S : Orayı terk etmezseniz Türk Ordusu'nun sizi öldürecekleri şeklinde tehdit ettiğini söylüyorsunuz. Nasıl?

Y : Silahlarını bize doğrultarak ve kötü sözler kullanarak ve bize bağırarak. Orayı terk etmemiz istendi ve bu tarz şeyler.

S : Kocanızın cesedini gördünüz mü? Cesedi anlatabilir misiniz?

Y : Kısa bir süreliğine gördüm. Kulaklarının kesilmiş olduğunu gördüm. (Ağlıyor) Size anlatamam, bu suçu işleyenler insan olamaz ve neden onu sadece silahla vurmaya yetinmediklerini anlamıyorum. Niçin onu bu şekilde öldürdüler? Kocamın cesedini nasıl bu şekilde kesebildiler? Bunlar insan değil.

S : Kocanız silahlı mıydı?

Y : Hayır, ömründe hiç silah taşımadı.

S : Kocanızın PKK ile herhangi bir bağlantısı var mıydı?

Y : Hayır. PKK'ı hiç görmedik. Onların peşmergelerini hiç görmedik. Onlarla hiçbir zaman sorunumuz olmadı.

S : Öyleyse Türk Birlikleri neden kocanızı öldürdü?

Y : Bilmiyorum. Belki Kürt olduğumuz için bizi sevmiyorlar. Bizi öldürüyorlar çünkü savunmasız ve bizi onlara karşı koruyacak kimse yok."

2. Irak'taki Amedi Bölgesinin KDP Başkanı Şükrü Nerwayi Tarafından, Çobanların Cesetleri Bulunduktan Sonraki Gün Dohuk'ta Düzenlenen Basın Toplantısı Sırasında Yapılan Açıklama;

33. Bay Nerwayi, basın toplantısında aşağıdakileri iddia etmiştir:

"Türk Ordusu'nun sabah 04.30'da Spna ve Bawrki bölgelerine saldırdığı şeklindeki raporlar bana ulaştığında ben, Amediya kasabasıdaydım.

Türk Ordusu'yla geçmiş deneyimler, her nereye giderlerse yoksul insanlara saldırdıklarını bize öğretti. Örnek olarak; son olaydan önce iki vatandaşımız Hemzeki Köyü'ne dönüş yolundaydılar. Türk askerleri onları yakaladı. Onlara saldırıp dövdükten sonra birini öldürüp diğerini yaraladılar. Bu olayı Türk Ordusu komutanına bildirdim ve sivillerin yaralanmalarını engellemek için hareketlerden önce köylerini terk etmelerini isteyebilmek üzere, hareket konusunda bizi sürekli bilgilendirmelerini istedim.

Spna bölgesindeki Türk Ordusu hareketini duydum ve sabah erkenden Ka-dish'deki Türk Ordusu komutanına gittim. O'na, Türk Ordusu tarafından yakalanan bazı çobanlar hakkında bilgi aldığımı söyledim. Türk Ordusu tarafından yakalandıkları rapor edilen çobanların bu listesini (ölenlerin isimlerini içeren bir listeyi göstererek) resmen verdim. O'na, yakalanan insanların çoban olduklarını ve onları tanıdığımızı söyledim. Onların dışarıda koyunlarını otlattıklarını söyledim

ve kendi işlerine bakan masum insanlar oldukları için onları serbest bırakmak üzere emir vermesini komutandan istedim.

Bana, harekete geçeceğini söyledi. Gerçekten birliklerini telsizle aradı ve sonra, onlara adamları ve koyunları bırakmalarını emrettiğini bana söyledi. Kadish'teki büroma döndüm. Gün boyunca çobanlardan herhangi bir haber almayınca, onları en kısa sürede serbest bırakması için Türk Ordusu komutanına dört veya beş müracaatta bulundum. Her defasında, onları serbest bırakmaları için askerlerine emir vereceği sözünün verdi ve serbest bırakılmamalarıyla ilgili mazeretler yarattı. Askeri harekattan sonra, adamların gitmelerine izin vereceğini söyledi. Türk Ordusu gece boyunca (Spna bölgesinden) çekildi ve diğer sabah tekrar Türk Ordusu komutanına gittim.

Bu sırada, adamların yakalandığını inkar etti. Git ve onları ara dedi: Muhtemelen öldürülmüşlerdir. Bölgeye bir kez daha giden çoban akrabalarına durumu anlattık ve çobanların cesetlerini bulduk.

Türk Ordusu'na müracaatlarda bulunduğumuzu ve Türk Ordusu'ndan çobanları bırakmalarını istediğimizi ancak bunu yapmadıklarını bilmeniz için bunları anlatıyorum. Bu adamları öldürenlerin bilinmesi için, olayı kamuoyunun dikkatine sunacağınızı umuyorum. Hem Türk Ordusu'nun gelecekteki zulmünü engellemek ve hem de üzerimizde kurdukları baskıyı bitirmek için bir şeyler yapacağınızı umut ediyorum."

3. 4 Nisan 1995 Tarihli Adli Otopsi Raporları

34. Ahmet Fatih Hasan, İsmail Hasan Muhammed, Abdulmelik Hüseyin, Abdulkadir İzzet Han, Adbulrahman Muhammed Şerif, Sarias Abdulkadir ve Gulei Thekeri'nin cesetleri üzerinde, Irak Adalet Bakanlığı'na bağlı Bağdat Adli Tıp Enstitüsü'nde, uzman cerrah Dr. Abdullah Salih tarafından otopsi gerçekleştirilmiştir.

35. Dr. Abdullah Salih, ölüm nedenini, silah yaralarına bağlı beyin hasarı olarak teşhis etmiştir. Ölenlerin vücutlarındaki silah yaralarının, kesiklerin ve diğer yaraların varlığını belirlemiştir.

4. "Türk TV İstasyonlarından Belgeseller" Başlıklı Video Kaydının Kopyası

36. Değişik Türk TV istasyonlarından derlenmiş bu video kaydı, 19 Mart ve 2 Mayıs 1995 tarihleri arasında Kuzey Irak'taki Türk askeri varlığına ilişkin görüntüler içermektedir. Ayrıca, Türk Ordusu tarafından Kuzey

Irak'ta yürütülen askeri hareketlerle ilgili görüşmeleri ve haber bültenlerini kapsamaktadır.

**5. Başvurucuların Akrabalarının Öldürülmesine İlişkin Olarak
Kuzey Irak'taki Dohuk Valisi Tarafından Düzenlenen Basın
Toplantısıyla İlgili Video Kaydının Kopyası ve Ölenlerin
Organları Kesilmiş Cesetlerin Görüntüleri**

37. 4 Nisan 1995'te Dohuk Valisi, uluslararası insan hakları örgütleri ve ajans temsilcilerinin, Kürdistan Demokrat Partisi (KDP) ve Kuzey Irak'taki yerel parlamento temsilcilerinin, aynı zamanda ölen insanların akrabalarının da katıldığı bir basın toplantısı düzenlemiştir. KDP sözcüsü, basın toplantısının amacının, Türk Ordusu'nun 19 Mart 1995'ten beridir Kuzey Irak'a geçmesi hakkında bilgi vermek olduğunu belirtmiştir.

38. Türk Ordusu kuvvetlerinin Sersing, Amedia ve Spna bölgelerini denetim altında bulundurdukları iddia edilmiştir. Bu süre zarfında Türk Ordusu tarafından yürütülen askeri hareketin bir sonucu olarak, on bir kişinin öldüğü, yedi kişinin yaralandığı, otuz bir evin yakıldığı ve güvenli olmadığı gerekçesiyle elli bir köyün halkının evlerini terk ettiği iddia edilmiştir.

39. KDP sözcüsü, 2 Nisan 1995'te on bir kişinin Türk askeri birlikleri mensupları tarafından yakalandığını iddia etmiştir. Bunlar Adbulkadir İzzet, Serbest Abdulkadir, İsmail Hasan Şerif, Abdullatif Hüseyin, Abdurrahman Muhammed Şerif, Guli Zikri, Ahmet Fatih, Fatma Derwiş, Fehime Selim, Safiya Zwa ve Halime Musa'dır. Hepsi kadın olan son dört kişi serbest bırakılmış ve köylerindeki akrabalarına haber vermişlerdir. Köylüler, yedi kişinin Türk Ordusu'nca yakalanıp alıkonulması ile ilgili olarak, Amedia bölgesinden sorumlu KDP görevlisi bay Şükrü'ye bilgi vermişlerdir. Bay Şükrü Türk Birlikleri'nin komutanıyla konuşmaya gitmiş ve ondan, adamları serbest bırakmasını istemiştir. Gözaltındaki kişilerin isimlerini içeren bir dilekçe de sunmuştur. Türk Birlikleri'nin komutanı, şahısların serbest bırakılacakları sözünü vermiştir. Bununla beraber Türk Ordu Birlikleri'nin çekilmesinin ardından, köylüler yedi adamdan dördünün cesedini bulmuşlardır. Cesetlerin organları ve bazılarının başları kesilmiştir. Basın toplantısının sonunda, bay Şükrü kürsüye çıkmış ve Türk Birlikleri'nin komutanının, bu adamları öldürdüklerini inkar ettiğini belirtmiştir. 4 Nisan 1995'te iki adam hala kayıptır.

40. KDP sözcüsü, Türk Ordusu'nun bölgedeki eylemlerini kınadıklarını ve geri çekilmeye davet ettiklerini belirtmiştir. Türk Ordusu tarafından işlenen suçlar için Türk hükümetinden tazminat isteyeceklerini belirtmiştir.

41. KDP sözcüsü, Kuzey Irak'tan çekilmesi için PKK'ya da çağrıda bulunmuştur. PKK eylemleri dolayısıyla, son dört yıldır, orada oturanların Türkiye sınırı boyunca ev yapamadıklarını ve yeni köyler kuramadıklarını ifade etmiştir. Bu bağlamda, 340 kilometrelik sınırın denetlenmesindeki zorlukların altını çizmiştir.

42. Basın toplantısının sonunda, ölenlerin, organları kesilmiş cesetleri ve cesetlerden çıkarılan kurşunlar gösterilmiştir.

6. Türk Ordusu'nun Kuzey Irak'taki Askeri Harekatları Hakkında Yazan Türk Gazeteci Koray Düzgören'in Beyanları ve Raporu

43. Yazılı beyanlarında Koray Düzgören, Türk Ordusu'nun, Körfez Savaşı'ndan önce Mayıs 1983, Ağustos 1986, Mart 1987'de ve Körfez Savaşı'ndan sonra, 5 Eylül 1991, 11 Ekim 1991, 16 Mayıs 1992 ve 7 Ekim 1997'de PKK militanlarına karşı "*Sıcak Takip Eylemleri*" olarak adlandırılan sınır ötesi harekatlar yürüttüğünü iddia etmiştir. Bu harekatların, PKK militanlarının Türkiye'ye girişini engellemeyi ve Kürt gruplarını Kuzey Irak'ta bir Kürt devleti kurmaktan caydırmayı amaç edindiğini iddia etmiştir. Ağustos 1992'de eski Genelkurmay Başkanı Hüseyin Kıvrıkoğlu tarafından yapılmış açıklamalara dayanarak, Türk Birlikleri'nin, Kuzey Irak'taki Sarsing bölgesi yakınlarındaki küçük bir havaalanı dolaylarında konuşlandığını belirtmiştir.

44. 5 Haziran 1996 tarihli raporunda bay Düzgören, 20 Nisan 1996'dan itibaren on yedi köyün Türkiye sınırındaki tepelerden veya helikopter ve hava araçlarından aralıklı ağır silah ateşi saldırılarına maruz kaldığını belirtmiştir. Türk Ordusu tarafından açılan ağır silah ateşi binalarda hasara neden olmuş ve bir kişiyi öldürmüş, on bir kişiye de yaralamıştır. Ona göre, bu saldırıların gerekçesi, sınırın güneyinde bir tampon bölge yaratmak ve bölgedeki köylüler tarafından PKK'ya verilen lojistik desteği kesmektir.

7. Haziran 1996'da, Bir Türk Çalışma Grubu Olan "Barış İçin Biraraya" Tarafından Hazırlanmış, Türk Ordusu Tarafından Gerçekleştirilen Sınır Ötesi Harekat Kronolojisi

45. Türk güvenlik güçleri, Ocak 1994 ve Kasım 1998 arasında on dört büyük sınır ötesi harekat gerçekleştirmiştir. "*Çelik Operasyonu*" denilen ve tanklar, zırhlı araçlar, hava araçları ve helikopterler desteğindeki yetmiş bin ila seksen bin askerin katılımıyla gerçekleştirilen en büyük harekat, 19 Mart ile 2 Mayıs 1995 arasında yaklaşık altı hafta sürmüştür. Türk Bir-

likleri, Irak'ın içine 40-50 kilometre güneyine ve 385 kilometre doğusuna girmişlerdir.

**8. Kürdistan Demokrat Partisi Ankara Bürosu Temsilcisi
Bay Safin Dizayi Tarafından, Türk Dışişleri Bakanlığı'na
Yazılmış 23 Ekim 2000 Tarihli Mektup**

46. Hükümet, Kuzey Irak'taki iki ana Kürt fraksiyonundan biri olan Kürdistan Demokrat Partisi (KDP) tarafından temin edilen bir belge sunmuştur. Belgede şunlar yazılıdır:

"Olay sırasında, bay Newayi Türk Ordusu'yla koordinasyonu yürütüyordu ve ordu aleyhinde herhangi bir suçlama yapılmadığından bu tarz sonuçlara ulaşabilecek herhangi bir soruşturma yürütülmedi. Iraklı Kürt vatandaşlar olarak, öldürülen bireylerin aileleri, olayı bildirmek için KDP ve yerel mercilerle temas kurdular ki bu da yapılacak doğal bir şeydi.

Olayın olduğu sırada PKK, Behdinan'da (Dohuk İli) etkindi ve KDP peşmergeleri ile PKK arasında birçok karşı karşıya gelme olayı rapor edildi."

**9. Irak Kürtlerine Tazminat Ödendiğini Bildiren
5 Ekim 2000 Tarihli Gazete Haberi**

47. Günlük bir gazete olan "Bin Yıl", 5 Ekim 2000 tarihli baskısında, Iraklı Kürt liderlerden biri olan bay Mesut Barzani'nin, Ankara ziyareti sırasında, Türk Ordusu'nun 15 Ağustos'ta Kuzey Irak'taki hava taarruzu sırasında hayatını kaybeden otuz sekiz kişinin akrabalarına Türk hükümetinin tazminat ödediğini ifade ettiğini belirtmiştir. Bay Barzani, olayla ilgili olarak ciddi bir soruşturmanın yürütüldüğünü söylemiştir. Ayrıca saldırının kasti olmadığını ve ailelerin kendilerine sunulan tazminatı aldıklarını belirtmiştir. Bay Barzani'ye yakın kaynaklara göre, başka emsali olmayan ödeme peşin yapılmıştır.

10. Adli Patolog Dr. Chris Milroy'un Raporu

48. Bir grup Iraklı köylünün cesedini (yukarıdaki 42. paragrafa bkz.) gösteren video filmini izledikten sonra, Dr. Milroy aşağıdaki gözlemlerde bulunmuştur:

"... Bütün cesetlerde birden çok ateşli silah yarası vardır. Kameraman büyük yaralar üzerinde yoğunlaşma eğilimindedir fakat nispeten küçük dairesel yaralar da gösterilmektedir. Bütün yaralar, yüksek hızdaki kurşunlar tarafından açılmış

gibi görünmektedir. Böylesi kurşunları ateşleyecek tipik silah, 7.62 mm veya 5.56 mm'lik tüfektir. Cesetlerdeki görece büyük yaralar, kurşunların çıkış yaralarıdır, bazı durumlarda daha büyük haldeki yaralar muhtemelen vücuttan çıkan kemik kırıkları tarafından meydana getirilmiştir. Nispeten küçük yaralar, kurşunların giriş yaralarıdır.

Bu videodan, bu insanların vuruldukları menzili tayin etmek olanaklı değildir. Bazı yaralar, cinsel organların yakınındadır fakat hepsi kurşun yarası gibi görünmektedir ve başka bir silahın kullanıldığına veya kasten cinsel organların kesildiğine dair bir kanıt yoktur.

Videoda, 'MKE' yazılı mermi kovanları da gösterilmektedir. MKE, Türkiye-Ankara-Kırıkkale'deki Makine Kimya Endüstrisi Kurumu fabrikasının işareti-dir.

Bütün cesetlerin her yanında, yüksek hızlı tüfeklerden ateşlenmiş kurşunların neden olduğu bir çok ateşli silah yarası görülmektedir."

II. İLGİLİ İÇ HUKUK VE UYGULAMA

a. Türk Ceza Yasası

49. Türk Ceza Yasası,

a. Bir kimseyi kişi hürriyetinden gayri meşru surette yoksun bırakmayı (genel olarak m. 179, memurların işlemesi halinde m. 181),

b. Bir kimseyi işkence veya kötü muameleye maruz bırakmayı (m. 243 ve 245),

c. Kasti olmayan adam öldürme (m. 452 ve 459), kasten adam öldürme (m. 448) ve cinayeti (m. 450).

suç olarak düzenlemiştir.

50. Eğer bu cezai eylemlerin şüphelileri askeri personelse, onlar da yukarıda belirtilen suçlara göre yargılanabileceklerdir. Bu koşullardaki kovuşturmalar, Ceza Usul Yasası'ndaki yetkili merci önünde ilgili kişilerce (askeri olmayan) veya sanığın hiyerarşik üstü tarafından (Askeri Mahkemelerin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkındaki 353 sayılı Yasa'nın m. 93 ve 95) gerçekleştirilebilir.

b. İlgili Uluslararası Mevzuat

51. İlgili uluslararası hukuk mevzuatının bir dökümü Bankovic ve Diğerleri-Belçika ve diğer on altı sözleşmeci devlet davasında (karar) (BD) bulunabilir, başvuru no. 52207/99, §§ 14-27, AİHM 2001-XII.

HUKUK**I. ÖN SORUN: HÜKÜMETİN, YETKİ ALANINA İLİŞKİN
ÖN İTİRAZLARI VE BAŞVURUCULARIN HAK DÜŞÜMÜ
(ESTOPPEL) ARGÜMANLARI****A. Tarafların Sunumları****1. Hükümet**

52. Kabul edilebilirlik aşamasından sonraki 9 Temmuz 2002 tarihli gözlemlerinde hükümet, mahkemenin yukarıda anılan 12 Aralık 2001 tarihli Bankovic ve Diğerleri kararındaki kabul edilemezlik kararına bağlı olarak, görülmekte olan davada “yetki alanı” meselesini araştırma ihtiyacının ortaya çıktığını belirtmiştir. Hükümet, Bankovic ve Diğerleri kararında, mahkemenin, Sözleşme’nin 1. maddesinin kapsamının yorumlanmasına ilişkin önceki içtihadından ayrıldığını öne sürmüştür. Bankovic ve Diğerleri kararından önceki bir tarihe denk gelen başvurucuların davasında yetki alanı konusu kabul edilebilirlik kararında çözümlenmemiş bırakıldığından, mahkeme ilk aşamada, başvurunun yer yönünden yetkiyle (ratione loci) bağdaşırılığı ile meşgul olmalıdır.

2. Başvurucular

53. Başvurucular, mahkemenin, Bankovic ve Diğerleri davasında, madde 1 ile ilgili var olan içtihadını yalnızca rafine ederek Bankovic ve Diğerleri davasının olgularına uyguladığı şeklinde bir yanıt vermişlerdir. Her halükarda, konu, şikayetlerinin kabul edilebilirliği aşamasında karara bağlanmıştır. Bu durumda, yargılamanın bu ileri aşamasında, hükümet, kabul edilebilirliğe ilişkin bir konuda yeni bir itiraz ileri sürmekten hak düşümüne uğramış olarak değerlendirilmelidir. Diğer taraftan, başvurucular, yetki alanı konusunu, dürüstçe, hem ilk başvurularında ve hem de kabul edilebilirlik öncesi beyanlarında ifade etmişlerdir. Hükümet, hiçbir zaman, Türkiye’nin yetki alanının davanın olgularını içerdiği iddiasını çürütmeye çalışmamış ve kendisini Sözleşme’nin 35/1. maddesindeki, başvurunun kabul edilebilirliği koşullarını sorgulamakla sınırlamıştır. Bu

aşamada, hükümete, kabul edilebilirlik meselesini tekrar açma olanağını tanımak, belirlilik ve kesinlik ilkelerini temelinden sarsacak ve “silahların eşitliği” ilkesini boşa çıkaracaktır.

54. Daha da ötesi, hükümet ve mahkeme, bu davada yetki alanını zaten kabul etmişlerdir. Başvurucular, Türkiye de dahil olmak üzere davalı devletlerin Bankovic ve Diğerleri davasında mahkemeye yaptıkları sunumlarda, “... yabancı topraklarda bu insanlar üzerinde askeri güçler aracılığıyla yasal otoritenin veya yetki alanının böylesi klasik kullanımı” (Bankovic ve Diğerleri, yukarıda § 37’de değinilen) şeklinde bir açıklamayla, mahkemenin, Issa kararındaki kabul edilebilirlik kararıyla açıkça uzlaştıklarını, gerekçelendirmiştir. Böylece, Türk hükümetinin bu argümanın etkisini zımnen kabul ettiği ve davanın koşullarına uygulanmasını kabul ettiği söylenebilir. Aynı şekilde, Mahkeme, iç hukuk yolları konusu hakkında karar verirken, yetki alanını fiilen kabul etmiştir. Başvuruculara göre, Mahkemenin kabul edilebilirlik konusunda karar verirken, Türkiye’nin yetki alanını değerlendirmemiş olması olanaksızdır. Kabul edilebilirlik kararı genel ve siyasal bağlam yanında, Türkiye aleyhine olan diğer yargılamalara yapılan göndermelerle beraber ayrıntılı şekilde incelendiğinde, Türkiye’nin Sözleşme’nin 1. maddesi içerisinde ele alındığı temelinde ancak anlaşılır hale gelir.

B. Mahkemenin Değerlendirmesi

55. Bu davada Hükümet, kabul edilebilirlik kararından önce yetki alanı konusunu açıkça dile getirmemiştir. Bununla beraber, başvurucuların iddialarının olgusal temelini her zaman reddetmiş ve başvurucuların, öldürülen çobanların, o sırada Kuzey Irak’ta harekatta olan Türk Silahlı Kuvvetleri’nin denetim ve otoritesi altında oldukları ve dolayısıyla Türkiye’nin yetki alanı içerisinde bulundukları şeklindeki belli ve çok önemli iddialarını zımnen reddetmiştir. Mahkeme’nin görüşüne göre ve Mahkeme İçtüzüğü’nün 55. maddesindeki şartlara rağmen, Hükümet bu aşamada yetki alanı konusunu dile getirmekten alıkonulmamalıdır. Bu konu, iddiaların temelini oluşturan olgularla kaçınılmaz biçimde bağlantılıdır. Böyle olduğu için, bunu esasa ilişkin aşamaya zımni olarak aktarılmış olarak kabul etmek gerekir. Mahkemenin, kabul edilebilirlik konusunda karar verdiğinde, Türkiye’nin yetki alanı olduğunu kabul ettiği şeklindeki başvurucuların argümanını kabul etmeyebileceğini de eklemek gerekir. Bu bağlamda, Bankovic ve Diğerleri kararında Büyük Daire’nin “her durumda (Issa davasının) esası bilahare kararlaştırılır” (aynı yerde, § 81) şeklindeki olguya göndermede bulunur.

Sonuç olarak, yetki alanı sorunu, Mahkeme’nin önündeki davada hayati bir konu olarak görülmeli ve bu nedenle incelenmelidir.

II. BAŞVURUCULARIN AKRABALARININ TÜRKİYE’NİN YETKİ ALANI İÇERİSİNDE OLUP OLMADIKLARI

A. Mahkemeye Sunulan Argümanlar

1. Hükümet

56. Bankovic ve Diğerleri kararı, sözleşmeci bir devletin kendi toprakları dışındaki yetki alanındaki eylem uygulamalarının mahkemece tanınmasının istisnai olduğunu göstermektedir zira bu tür eylemler başka bir devletin egemenliği ile çatışmaktadır. Bu karar ayrıca, Sözleşme’nin esasen bölgesel bağlam içerisinde ve sözleşmeci devletlerin hukuk alanlarında (espace juridique) yürürlükte olan bir anlaşma olduğunu ve yetki alanının sadece, söz konusu bölgenin normal olarak Sözleşme tarafından kapsandığında oluşacağını teyit etmektedir.

57. Irak, ulusal toprakları üzerinde yetki alanını etkin olarak kullanan bağımsız ve egemen bir devlettir. Ne Avrupa Konseyi’nin bir üyesi, ne de Sözleşme imzacısıdır. Bununla bağlantılı olarak, Türkiye’ye yüklenen eylemler Sözleşme’nin koruma sistemi kapsamına ve/veya sözleşmeci bir devletin yetki alanı içerisine girememektedir. Başvurucular, mahkemenin karar verirken bir davayı görmeye yetkili olmadığı durumda insan hakları sisteminde bir boşluk ortaya çıkacağı argümanına bel bağlayamazlar.

58. Başvurunun kabul edilebilirliği üzerine sunumlarını yaparken Hükümet, Türk Birlikleri’nin 19 Mart ile 16 Nisan 1995 arasında Kuzey Irak’ta bir hareket yürüttüğünü kabul etmiştir. Ancak başvurucularca belirtilen bölgede hiçbir Türk askeri olmamıştır. Bu askeri hareket sırasında Türk Birlikleri Medine Dağı’na ilerlemişlerdir. Bununla beraber, şüpheli olayın gerçekleştiği yer Medine Dağı’nın on kilometre güneyindedir ve dolayısıyla operasyon bölgesinin ötesindedir. Silahlı kuvvetler kayıtları, başvurucular tarafından belirtilen bölgede hiçbir Türk askerinin olmadığını göstermektedir. Hükümete göre, Türk Silahlı Kuvvetleri’nin sınırlı bir zamanda ve sınırlı bir amaç için Kuzey Irak’taki küçük varlığı “yetki alanı” ile eşdeğer değildir. Türkiye, Irak’ın herhangi bir parçasında etkin denetim sağlamamıştır ve görülmekte olan başvuruda kendisine yüklenen eylemlerden Türkiye’nin sorumlu tutulamayacağına karar verilmelidir.

59. Hükümet, ayrıca, o sırada Medine Dağı bölgesinde harekatta olan Türk Silahlı Kuvvetleri subaylarından herhangi birine herhangi bir şikayetin yapılmadığına ve dolayısıyla, Türkiye’nin suçlandığı olayla ilgili olarak herhangi bir soruşturmanın yürütülmediğine işaret etmiştir. Amedi bölgesinin KDP Şefi bay Şükrü Newayi tarafından, Dohuk’ta düzenlenen bir basın

toplantısında yapılan açıklamaların video kaydı ile ilgili olarak, Hükümet, KDP Ankara Temsilciliği'nin bay Newayi tarafından yapılan açıklamaların güvenilirliğini kanıtlamak ve mahalli otoriteler tarafından yürütülen soruşturmaların akıbetini araştırmak için temas kurduğunu gözlemektedir. KDP temsilciliği, bay Newayi'nin Türk Ordusu'yla KDP'nin temasını sağlayan kişi olduğunu, Türk Ordusu aleyhinde herhangi bir suçlama olmadığını ve olayla ilgili hiçbir soruşturmanın yürütülmediğini cevaben belirtmiştir (yukarıda 46. paragrafa bkz.). KDP'nin mektubu, ayrıca, o sırada PKK'nın bölgede etkin olduğunu ve KDP ile PKK arasında birçok karşı karşıya gelme olayının olduğunu belirtmektedir. Bu bilgi, cinayetlerin, olay sırasında bölgede eylemde olan PKK üyeleri tarafından gerçekleştirilmiş olabileceği görüşlerini ifade eden haber bültenlerini desteklemektedir.

60. Son olarak, Hükümet, Türk Silahlı Kuvvetleri mensuplarının kötü muamelesi sonucunda maddi veya manevi zarara uğrayan bireylerin, şikayetlerini yetkili mercilere sunarak tazminat aldıklarını vurgulamaktadır. Hükümet bu bağlamda, Türk Ordusu'nun Kuzey Irak'taki hava akını sırasında hayatını kaybeden otuz sekiz kişinin akrabalarına Türk Hükümeti'nin tazminat ödediğini bildiren gazete haberine göndermede bulunmuştur (47. paragrafa bkz.).

61. Kısacası, Hükümet, görülmekte olan davanın koşulları ışığında ve mahkemenin Bankovic ve Diğerleri kararındaki "yetki alanı" kavramının yorumuna bağlı olarak, Türkiye'nin yetki alanının, Sözleşme ve protokollerinin ihlalinin iddia edildiği Kuzey Irak'a yayılamayacağı ve bu nedenle, görülmekte olan davadaki olayda Sözleşme sorumluluğunun Türkiye'ye yüklenemeyeceği sonucuna varmaktadır.

2. Başvurucular

62. Başvurucular, yetki alanı konusundaki konumlarının, Bankovic ve Diğerleri kararından etkilenmeden kaldığını iddia etmişlerdir. Sözleşme kurumlarının kararlarına ve yetki alanı konusundaki hukuki serhlere atfen, başvuranlar, zulüm kurbanlarının, ilgili zamanda, davalı devletin yetki alanı içerisinde olduklarını beyan etmişlerdir (Bkz., Loizidou - Türkiye (ilk itirazlar), 23 Mart 1995 tarihli karar, Seri A no. 310, s. 23, § 62; 18 Aralık 1996 tarihli Loizidou - Türkiye kararı, Hüküm ve Karar Raporları 1996-VI, s. 2234, § 52; Kıbrıs- Türkiye (BD) no. 25781/94, § 76, AİHM 2001-IV; Bankovic ve Diğerleri, yukarıda belirtilen, §§ 54 ve 70; Drozd ve Janousek-Fransa ve İspanya, 26 Haziran 1992 tarihli karar, Seri A no. 240, s. 29, § 91; Oppenheim, *Uluslararası Hukuk*, 9. baskı 1992 (Jennings ve Watts), 1.

cilt, §§ 136 ve 137; Brownlie, *Uluslararası Hukukun İlkeleri*, 4. baskı 1990, s. 298, 311; ve Byers, *Gelenek, Güç ve Kuralların Gücü*, Cambridge Üniversitesi Yayını, 1999, s. 53).

63. Başvurucular, Türkiye'nin Kuzey Irak'taki yer hareketlerinin, ak-rabalarının insan haklarının ihlal edildiği bölgenin, *"etkin bütün denetimi-ni"* (Loizidou kararındaki anlamında) oluşturmakta yeterli olduğunu ileri sürmüşlerdir. O sırada Kuzey Irak'taki askeri hareketin yürütülmesiyle ilgili resmi açıklamasında Türk mercileri, bölgenin Türk devletinin otoritesi altında ve dolayısıyla yetki alanı içerisinde olduğunu kabul etmişlerdir (bkz., Hükümet açıklaması. Başlık: Kuzey Irak'taki Askeri Harekat. Birleş-miş Milletler Basın Danışmanlığı'ndaki Türk Daimi Heyeti, 20 Mart 1995). Askeri hareketler boyunca, Türk Hükümeti, tank, helikopter ve F-16 savaş uçaklarıyla desteklenen otuz beş binden fazla yer birliği yerleştirmiştir (Turkey: Anti-Kurdish Offensive, Keesing's Record of World Events, News Digest For March 1995). Türk Silahlı Kuvvetleri'nin bölgede gerçekleştirdiği denetim derecesi göz önüne alınırsa, Türk Hükümeti, de jure egemenliğe aykırı olarak, Kuzey Irak'ta ve orada yaşayanlar üzerinde de facto otorite-ye sahip olmuştur. Başvurucuların davasının koşulları, Bankovic davasın-dakinden farklıdır zira ölen çobanlar, Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından kasten hedef alınmış, öldürülmüş ve organları kesilmiştir. Başvuruculara göre, Kuzey Irak'taki askeri harekate yol açan karar alma sürecinin Türki-ye'de gerçekleşmesi, Türkiye'nin olay zamanında yetki alanını kullandığı şeklindeki iddialarını daha da güçlendirmektedir.

64. Başvurucular, çobanların, 1949 tarihli Dördüncü Cenevre Konvan-siyonu'nun 4. maddesindeki *"her ne şekilde olursa olsun herhangi bir zamanda ve herhangi bir durumda, bir çatışma veya işgal durumunda, kendilerini uyruğu olmadıkları bir çatışmacı tarafın veya işgalci gücün ellerinde bulan kişilerden"* olu-şan korunan insanlar kategorisine girdiklerini de vurgulamaktadır. Böylece, yedi Iraklı çoban, Cenevre Konvansiyonları tarafından önerilen de minimis korumadan dolayı, davalı hükümetin yetki alanı içindedir. Kurbanların, uluslararası hukuka göre, açıkça Türkiye'nin yetki alanı içerisinde oldukları gerçeği, başvuranların, Sözleşme'nin 1. maddesinin uygulanma koşullarının bu davada gerçekleştiği şeklindeki iddialarını güçlendirmektedir.

B. Mahkemenin Değerlendirmesi

1. Genel İlkeler

65. Sözleşme'nin 1. maddesi şöyledir:

"Yüksek sözleşmeciler taraflar kendi yetki alanları içerisinde bulunan herkese bu Sözleşme'nin birinci bölümünde açıklanan hak ve özgürlükleri tanırlar."

66. Sözleşme'nin 1. maddesi, sözleşmeci devletlerin, kendi “yetki alanları” içerisinde bulunan bireylere karşı işlenen Sözleşme tarafından korunan hak ve özgürlüklerin ihlaline karşı harekete geçmelerini öngörür.

Yetki alanı uygulaması bir sözleşmeci devletin, Sözleşme’de belirlenen hak ve özgürlüklerin ihlali iddiasına meydan veren kendisine yüklenebilecek eylem ve ihmallerden sorumlu tutulabilmesi için gerekli bir koşuldur (Bkz., Ilascu ve Diğerleri- Moldova ve Rusya, (BD) no. 48787/99, § 311, AİHM 2004- ...).

67. Bu alanda oluşturulmuş içtihat, Sözleşme’nin 1. maddesinde amaçlanan “yetki alanı” kavramının, terimin uluslararası genel hukuktaki anlamını yansıtmaması gerektiğine işaret etmektedir (bkz., Gentilhomme, Schaff-Benhadi ve Zerouki- Fransa, no. 48205/99, 48207/99 ve 48209/99, § 20, 14 Mayıs 2002; Bonkovic ve diğerleri, yukarıda anılan, §§ 59-61 ve Assanidze-Gürcistan, (BD) no. 71503/01, § 137, AİHM 2004- ...).

Uluslararası genel hukuka göre, Sözleşme’nin 1. maddesindeki “kendi yetki alanları içinde” sözcükleri, devletin yetki alanına ilişkin ehliyetinin esasen ülkesel olduğu (yukarıda anılan Bankovic ve Diğerleri, § 59’a bkz.) fakat aynı zamanda yetki alanının normal koşullarda devletin bütün toprakları üzerinde uygulanacağını varsayıldığını ifade eder biçimde anlaşılmalıdır.

68. Bununla beraber, Sözleşme’nin 1. maddesi anlamındaki “yetki alanı” kavramı, ille de, yüksek sözleşmeci tarafların ulusal topraklarıyla sınırlanmış değildir (yukarıda anılan Loizidou- Türkiye, s. 2235-2236 § 52). İstisnai durumlarda, sözleşmeci devletlerin kendi toprakları dışında icra ettikleri veya oralarda etki doğuran eylemleri (ülke dışı eylem) (extra-territorial act) Sözleşme’nin 1. maddesi anlamında yetki alanının kendileri tarafından kullanılmasıyla aynı anlama gelebilir.

69. Uluslararası hukukun ilkelerine göre, bir devlet -hukuka uygun veya hukuka aykırı- bir askeri hareketin sonucunda kendi ulusal toprağı dışındaki bir bölgede, uygulamada etkin denetim oluşturursa, o devletin sorumluluğu doğabilir. Böylesi bir bölgede, Sözleşme’de tanımlanan hakları ve özgürlükleri, güvenceye alma sorumluluğu, ister silahlı kuvvetler aracılığı ile doğrudan ister bağımlı bir yerel idare aracılığı ile icra edilsin, böyle bir denetim geçeceğinden kaynaklanır (aynı yerde, § 52).

70. Bir sözleşmeci tarafın, gerçekten, ulusal toprağı dışındaki bölgedeki mercilerin siyasetleri ve eylemleri üzerinde ayrıntılı denetim sağlayıp sağlamadığını belirlemek gerekli değildir, zira bütün bölgenin denetimi bile ilgili sözleşmeci tarafın sorumluluğunu doğurabilir (aynı yerde, s. 2234-2236, § 56).

71. Ayrıca, bir devlet başka bir devletin toprağında bulunan fakat o devlette -hukuka uygun veya hukuka aykırı şekilde- faaliyette bulunan ajanları aracılığı ile kendisinin otorite ve denetimi altında kalmış kişilerin sözleşmesel hak ve özgürlüklerinin ihlalden de sorumlu tutulabilir (bkz., Mutatis Mutantis, M - Danimarka, başvuru no. 17392/90, 14 Ekim 1992 tarihli Komisyon Kararı, KR 73, s. 193; İllich Sanchez Ramirez - Fransa, başvuru no. 28780/95, 24 Haziran 1996 tarihli Komisyon Kararı, KR 86, s. 155; Coard et al. v. - Birleşik Devletler, Inter-Amerika İnsan Hakları Komisyonu'nun 29 Eylül 1999 tarihli kararı, Rapor No. 109/99, dava no. 10.951, §§ 37, 39, 41 ve 43; sırasıyla Lopez Burgos - Uruguay ve Celiberti de Casariego - Uruguay, no. 52/1979 ve 56/1979, §§ 12. 3 ve 10. 3 davalarında İnsan Hakları Komitesi'nin 29 Temmuz 1981 tarihli mütalaası). Böylesi durumlardaki sorumluluk, Sözleşmenin 1. maddesinin, taraf bir devlete, kendi toprağında gerçekleştiremeyeceği Sözleşme ihlallerini, başka devletin toprağında gerçekleştirmeye izin verir şekilde yorumlanamayacağı gerçeğinden çıkar (aynı yerde).

2. Yukarıdaki İlkelerin Uygulanması

72. Yukarıdaki ilkeler ışığında Mahkeme, başvuruçuların akrabalarının davalı devletin ülke dışı eylemleri sonucunda onun otorite ve/veya etkin denetimi ve dolayısıyla yetki alanı içerisinde kalıp kalmadıklarını ortaya koymak zorundadır.

73. Bu bağlamda, mahkeme, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin 19 Mart ve 16 Nisan 1995 tarihleri arasında altı haftayı aşkın bir süre Kuzey Irak'ta askeri hareketler yürüttüğü hususunun taraflar arasında ihtilaf konusu olmadığını belirler (yukarıdaki 58 ve 63. paragraflara bkz.). Tarafların sunumları ve dava dosyasındaki yazılı kanıtlardan, o sırada yürütülen sınır ötesi hareketin büyük çaplı olduğu ve Kuzey Irak'ta barınmak isteyen teröristleri takip etmeyi ve ortadan kaldırmayı amaç edindiği anlaşılmaktadır (36, 43, 45, 48 ve 63. paragraflara bkz.).

74. Mahkeme'ye, bu askeri hareketin bir sonucu olarak, davalı devletin, Kuzey Irak topraklarının belli bir bölümünde geçici, etkin, tam bir denetim sağlamış sayılabileceği olasılığını dışlamamaktadır. Bağlantılı olarak, o sırada, kurbanların o bölgede olduklarını kabul etmeye yetecek kadar olgusal temel varsa, bunu mantıken onların Türkiye'nin yetki alanı içerisinde oldukları izleyecektir (Sözleşmecî devlet olmayan ve açıkça sözleşmecî devletlerin hukuk alanı (espace juridique) içerisine girmeyen Irak'ın yetki alanı içerisinde değil (yukarıda anılan Bankovic kararına bkz., § 80)).

75. Ancak, anılan askeri harekata çok sayıda birlik katılmasına rağmen, Türkiye, Kuzey Irak bölgesinin tümü üzerinde etkin tam denetim sağlamış görünmemektedir. Dolayısıyla, bu durum, Kuzey Irak'ta, Loizidou - Türkiye ve Kıbrıs - Türkiye (ikisi de yukarıda anılmıştır) davalarında ortaya çıkan duruma zıttır. Son değinilen davalarda, Mahkeme, davalı hükümetin silahlı kuvvetlerinin otuz binden fazla personele eriştiği (ki bu, muhakkak ki, görülmekte olan davada - yukarıdaki § 63'e bkz. - başvuruvarlarca iddia edilen sayıdan daha az değildir fakat şu farkla ki Kuzey Kıbrıs'taki birlikler çok daha uzun bir zaman süresince oradadır) ve Kuzey Kıbrıs toprağının tümüne yerleştiği kanısına varmıştır. Ayrıca, bu bölge sürekli devriyelerce gezilmekte ve adanın kuzey ve güney bölümleri arasındaki ana ulaşım hatları üzerinde denetim noktaları bulunmaktadır.

76. Bu davada araştırılması gereken esas sorun, ilgili zamanda, öldürmelerin gerçekleştiği bölgede Türk Birlikleri'nin hareket yürütüp yürütmedikleridir. Başvuruvarların akrabalarının öldürülmesine ilişkin şikayetlerinin akıbeti öncelikle bu önermenin kurulmasına bağlıdır. Hükümet, birliklerinin Spna bölgesindeki Azadi Köyü'nde veya çevresinde etkin olduğunu şiddetle reddetmiştir (yukarıdaki 25 ve 58. paragraflara bkz.). Bu iddianın haklılığı tarafların mahkemeye sunduğu, yasadışı öldürme iddiasına zemin oluşturacak olguların varlığı araştırılırken, mutad olarak "*haklı şüphenin ötesinde*" (Orhan-Türkiye, no. 25656/94, § 264, 18 Haziran 2002; Tepe-Türkiye, no. 27244/ 95, § 125, 9 Mayıs 2003; ve İpek-Türkiye, no. 25760/94, § 109, AİHM 2004- ... (özetler)) kanıtı içeren, böyle bir kanıtın yeterince güçlü, açık ve tutarlı mantıksal çıkarımların bir arada varlığını veya reddedilmemiş olgusal çıkarımların varlığını gerektirdiği anlayışına dayanan, standart kanıtla ilgili dokümanlar ve diğer delillerin ışığında sınanmalıdır.

77. Mahkeme, başvuruvarların, kendi akrabalarının yakalanma ve ölümüne yol açtığını iddia ettikleri olayların seyrini anlatan yazılı ifadeler temin ettiklerini belirler. Başvuruvarların tümü, ifadelerinde, iddia edilen eylemlerin Türk askeri tarafından işlendiği konusunda açıkken, kuşkulu eylemlere katılan komutan veya alayı teşhis etmek için herhangi bir ayrıntı vermemişlerdir (yukarıdaki 26 - 33. paragraflara bkz.). Askerlerin üniformalarının ayrıntılı bir betimlemesini de vermemişlerdir. Bu bağlamda şu belirtilmelidir ki, olayın olduğu bölgede Türk askerlerinin varlığına veya çobanların yakalandığına ilişkin hiçbir görgü tanığı ifadesi yoktur.

78. Bay Şükrü Newayî ve diğer KDP görevlileri tarafından, Dohuk'ta düzenlenen bir basın toplantısı sırasında yapılan açıklamalarla ilgili olarak, KDP Ankara temsilcisi olan bay Safin Dizayî'nin onlarla çelişen mektup

içeriği ve her durumda, onların, kovuşturulan olaylara karıştıkları iddia edilen Türk Birlikleri'nin özellikleri hakkında doğru ve yeterli bilgiye sahip olmadıkları olgularını dikkate alarak, mahkeme, onların değerlendirmelerine herhangi bir ağırlık verilmemesi gerektiğini kabul eder (yukarıdaki 33, 38- 40 ve 43. paragraflara bkz.).

79. Bundan başka, otopsi raporlarındaki bulgular ve çobanların vücutlarından çıkarıldığı iddia edilen "MKE" markalı mermi kovanlarını gösteren video kaydı temelinde, mahkeme, ölümlerin Türk Birlikleri'nce ateşlenen silahlarca gerçekleşip gerçekleşmediğine karar verememektedir (yukarıdaki 34, 35, 42 ve 48. paragraflara bkz.). Mahkeme, başvuruclar tarafından sunulan otopsi raporlarının, "MKE" markalı kurşun kovanlarının çobanların cesetlerinden çıkarıldığını belirtmediğini not eder (yukarıdaki 34 ve 35. paragraflara bkz.). İlaveten, sınanmamış ve ikinci derecede kanıt olduğundan, mahkeme, video filmine kesin bir önem yüklememektedir. Bu bağlamda mahkeme, başvurucların akrabalarının öldürüldüğü bölgenin, o zaman, PKK militanları ile KDP peşmergeleri arasında şiddetli çatışmalara sahne olduğunu görmezlikten gelemez (yukarıdaki 41 ve 61. paragraflara bkz.). Ayrıca, haber bültenleri ve resmi kayıtlar, sınır ötesi hareketin yürütüldüğünü ve ilgili zamanda Türk Ordusu'nun Kuzey Irak'taki varlığını teyit etmekteyse de, bu materyaller, Türk Birlikleri'nin Spna bölgesindeki Azadi köyüne kadar gittikleri sonucuna varmayı kesin olarak mümkün kılmamaktadır (yukarıdaki 36 ve 43-45. paragraflara bkz.).

80. Sonuç olarak mahkeme, başvurucların, akrabalarının serbest bırakılmasını sağlamak için ve cesetlerin bulunmasının ardından, ölümlerle ilgili olarak Türk mercilerince bir soruşturmanın yürütülmesi için Türk Ordusu subaylarına başvurdukları iddialarını takdir etmektedir. Bununla beraber, Hükümet'in, Kuzey Irak'taki Türk Ordusu subaylarına böyle bir şikayetin hiç yapılmadığı iddiasını, inandırıcı ve ikna edici kanıtlar sağlayarak çürütme konusunda başvurucların başarısız olduğu gerçeğini kabul ederek ve Hükümet'in düşünce biçimini (yukarıdaki 46. paragrafa bkz.) teyit eden KDP mektubunu dikkate alarak, mahkeme iddiaların doğruluğunun kanıtlanamadığı sonucuna varmaktadır.

81. Elindeki bütün materyallere dayanarak, mahkeme, Türk Ordusunun, soruşturma konusu alanda ve daha açıkçası, başvurucların ifadelerine göre kurbanların o sırada bulundukları Azadi Köyü'nün yukarıdaki tepelerde hareket yürüttüklerine ilişkin gerekli kanıt standardına ulaşılmadığını kabul etmektedir.

3. Mahkemenin Kararı

82. Yukarıdaki gerekçeler ışığında, mahkeme, başvuruçuların akrabalarının, Sözleşme'nin 1. maddesi anlamında, davalı devletin "yetki alanı" içerisinde bulundukları konusunda ikna olmamıştır.

Bu karar, başvuruçuların, Sözleşme'nin 2, 3, 5, 8, 13, 14 ve 18. maddeleri uyarınca yaptıkları şikayetleri incelemeyi gereksiz kılmaktadır.

Bu gerekçelerle Mahkeme oybirliğiyle;

Başvuruçuların akrabalarının, Sözleşme'nin 1. maddesi anlamında, davalı devletin yetki alanı içinde olmadıklarına ve bu nedenle başvuruçuların, Sözleşme'nin 2, 3, 5, 8, 13, 14 ve 18. maddelerine ilişkin şikayetlerini incelemeye gerek olmadığına karar vermiştir.

Karar, İngilizce olarak hazırlanmış ve Mahkeme İçtüzüğü'nün 77. §§ 2 ve 3. maddesi uyarınca 16 Kasım 2004 tarihinde yazılı olarak tebliğ edilmiştir.

T. L. Early
Yazı İşleri Müdür Yrd.

J. P. Costa
Başkan